

Feitl István

A magyar KGST reformjavaslat sorsa

A KGST reform koncepciója

A szocialista országok közül Magyarország, Csehszlovákia, Lengyelország és a Szovjetunió a hatvanas évek közepén a gazdasági reform gondolatával foglalkozott. Egyben elégedetlen volt a KGST együttműködéssel is. Kialakult közöttük egy olyan informális kapcsolat, amely az együttműködés új formáit kereste. A magyar vezetés ennek ismeretében a hazai gazdasági reformjavaslatokkal párhuzamosan a KGST átalakításával is el kezdett foglalkozni. 1967-ben elképzelését alsó szintű nemzetközi egyeztetésre bocsátotta.

1968 nálunk az új gazdasági mechanizmus éve volt. Lengyelország viszont áprilisban magas szintű egyeztetésre küldte szét az országok között a KGST átalakítására, integráltabb működésére vonatkozó javaslatát. Ezen felbuzdulva itthon is elkészítették a hasonló tervet és ezt is bedobták a közösbe. Most már minden ország beszállt a javaslatgyártásba. Természetesen eltérő elképzelések születtek Románia kivételével, amely semmilyen korszerűsítésnek nem volt híve. Hasonló állásponton volt az NDK-NSZK „belnémet” kereskedelemről nagy hasznot húzó Kelet-Németország is. A Szovjetunió viszont döntött: márpedig a KGST átalakítására szükség van, és erről 1969 áprilisában legfelsőbb szintű közös elhatározást akart kicsikarni.

Ebben a helyzetben a magyar vezetés nyilvánosságra hozta tervét Nyers Rezső Politikai Akadémián elmondott előadásával. Mi volt a magyar javaslat lényege?

Piaci kapcsolatépítés és szimuláció, vállalati szintű együttműködés, stratégiai tervezés, konvertibilis közös valuta, tényleges nemzetközi KGST bank vagy bankok, a Közös Piac felé védővámok, nyitottság más országok, például Jugoszlávia, Ausztria, Finnország belépésével, egyeztetett és bővülő együttműködés a Közös Piacal és más nemzetközi szervezetekkel. Az előadásnak óriási nemzetközi sajtóvisszhangja volt, a Financial Times másnap azt írta, hogy Magyarország keleti Közös Piacot akar. Valóban ez volt a szándék, a magyar vezetés nyitott, kedvező piaci környezetben fejlődő hazai gazdaság számára dolgozott ki nagyszabású tervet. A KGST integrációs program a magyar reformközgazdász társadalom nagy teljesítménye volt.

A magyar javaslat bukása

1969 márciusában az MSZMP Politikai Bizottsága Központi Bizottság-i megerősítéssel a háta mögött indult csatába. 1969 áprilisában a legfelsőbb szintű vezetők – Románia is – el is fogadták az integrációs program 1970 végéig való kidolgozásának és elfogadásának tervét. Minden jól indult.

Milyen legyen ez az integráció? A kérdésről éles vita bontakozott ki. Az egyezkedések nem alakultak számunkra kedvezően. Az NDK és Románia ahol tudott keresztbe fektet minden integrációs javaslatnak, de nem is ez volt a fő baj. 1969 során, és 1970 elején Bulgária, Mongólia után a reformországok is hátat fordítottak az áru- és pénzviszonyok fokozatos előtérbe állító belső és nemzetközi korszerűsítésnek. 1969 végén a Szovjetunió, már előbb a Dubcek bukása után husaki csehszlovák párt lépett vissza. Ugyan Lengyelország fokozatosan vezetett be reformlépéseket, de Magyarországgal ellentétben ez nem segítette, hanem szétzilálta a gazdaságot. 1970 áprilisára így Magyarország egyedül maradt elképzelésével és teljes vereséget szenvedett. Ezt követően a tervlembontásos, tervegyeztetéses megoldás irányába indult el a gazdasági közösség. A magyarok nem vonták vissza javaslatukat, de nem is erőltették.

A KGST értelmét veszti

Az 1970-es évek eleji európai enyhülés, az olajválság 1973 körül alapvető változásokat hozott a világgazdaság szerkezetében. Ennek lényege: a nyugat szemében felértékelődött a Szovjetunió, mint nyersanyagexportőr. Ezt Brezsnyevék is felismerték és fejlesztésük meggyorsítására igyekeztek kihasználni. Amíg Moszkva korábban igyekezett minden centrifugális törekvést blokkolni, pl. a Világbankba és a Nemzetközi Valutaalapba való belépést, addig most maga vált ilyen tényezővé. Inkább Nyugatnak adta el a kőolajat, földgázt, nyersanyagokat semmint a kis KGST országoknak, illetve maga törekedett magas világpiaci árak elérésére, beruházásai külső finanszírozására. Ez alapvetően más helyzetet teremtett a KGST országok viszonyában. A reform lekerült végleg a napirendről, most már a kis országok álltak ellent a világgazdaságba való integrációnak, legalábbis a szovjet birodalomhoz való gazdasági kapcsolataikban. Helyzetük nehezebbé vált.

Összefoglaló a Politikatörténeti Intézet Magyar külpolitika az 1960-as 1970-es években c. tudományos konferenciájának előadásáról (Budapest, 2010. október 28.).